

דף שבועי

בס"ד

פרשת במדבר, תשפ"ד, מספר 1572

הלל בשבועות- על שום מה?

חגי בן- ארצי

הניסים במדבר - ניתנת להבנה כהודיה על הצלה "ממוות לחיים", שהרי ללא הניסים שנעשו לאבותינו במדבר - המן, השלו, הבאר, ענני הכבוד - לא היו שורדים ארבעים שנה, ואפילו לא ארבעים יום.²

אמירת הלל בחנוכה משתלבת יפה בהקשר הזה, שהרי גזירות אנטיוכוס איימו לא רק על הקיום הדתי של העם אלא גם על הקיום הפיזי. הגזירות היו מלוות בהוצאות להורג המוניות, שבהן נספו אלפי יהודים.³

כשמגיעים לשבועות נשאלת השאלה: איזו הצלה "ממוות לחיים" יש במועד הזה? בתורה מופיע חג השבועות כ"חג הקציר": "וְחַג הַקְצִיר בְּכֹרֵי מַעֲשֵׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בְּשָׂדֶךָ... (שם' כג:טז). הכוונה לסיום קציר השעורים ותחילת קציר החיטים. כך גם משתמע מן הפסוק: "וְחַג שִׁבְעַת תַּעֲשֶׂה לָּךְ בְּכֹרֵי קִצִּיר חֲטִיִּם" (שם' לד:כב). לפי פסוקים אלה תפילת ההלל בשבועות היא תפילת הודיה על התבואה, שהיא עיקר מזונו וקיומו של האדם, ומוציאה אותו "ממוות לחיים": "...וְלַחֵם לֶבֶב אָנוּשׁ יִסְעֵד" (תה' קד:טו). ההקשר בתורה הוא אם כן חקלאי ולא היסטורי. גם למועדים האחרים יש הקשר חקלאי: פסח הוא חג הנפת העומר, המסמל את ראשית קציר השעורים; סוכות הוא חג האסיף של כל פירות הקיץ, וחנוכה הוא חג מסיק הזיתים וראשית הפקת השמן. אבל בכל המועדים האלה יש גם מימד היסטורי, בעוד שלחג השבועות בתורה יש רק מימד חקלאי.

לפי מסורת חז"ל חג השבועות הוא גם יום מתן תורה במעמד הר-סיני. למרות שהתאריך המדויק של מעמד הר-סיני לא מפורש בתורה, הסתמכו חז"ל על הפסוקים (שם' יט:א-ב): "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי (סיון) לַצֵּאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַר סִינַי... וַיַּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגְדַת הָהָר". התורה שניתנה לנו בהר סיני מוציאה אותנו קודם כל "מעבדות לחירות", שהרי "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד בתורה" (מסכת אבות, פרק ו', משנה ב'). המימרה הזאת מסתמכת על הפסוק שנאמר על הלוחות, שניתנו במעמד הר סיני: "וְהִלַּחַת מַעֲשֵׂה אֱ-לֹהִים הַמָּה וְהַמְכַתֵּב מִכְתָּב אֱ-לֹהִים הוּא חֻרֹת עַל הַלַּחַת" (שם' לב:טז). על הפסוק הזה דורשים חז"ל: "אל תקרא חרות אלא חרות...". אכן, רק במתן תורה זכה עם-ישראל לחרות

תפילת ההלל שנאמרת במועדים - פסח, שבועות, סוכות וחנוכה - נתקנה כתפילת הודיה לא-לוהי ישראל על הצלת עם ישראל מצרה. זה מה שנאמר במסכת פסחים (ק"ז, א'):

חכמים אומרים: נביאים שביניהם תיקנו להם לישראל שיהו אומרים אותו (את ההלל) על כל פרק ופרק ועל כל צרה שלא תבוא עליהם לישראל, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן.

מתוך הסוגיה בגמרא מסתבר, שמדובר בצרה שיש בה איום קיומי. כך עולה מן הדוגמאות ההיסטוריות שמביאה הגמרא, שבהן נאמרה תפילת ההלל:

משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים (וניצלו מן המצרים)... יהושע וישראל אמרוהו בשעה שעמדו עליהם מלכי כנען... דבורה וברק אמרוהו בשעה שעמד עליהם סיסרא... חזקיה וסיעתו אמרוהו בשעה שעמד עליהם סנחריב... חנניה, מישאל ועזריה אמרוהו בשעה שעמד עליהם נבוכדנאצר הרשע... מרדכי ואסתר אמרוהו בשעה שעמד עליהם המן הרשע....

בכל הדוגמאות האלה ברור, שמדובר בפורענות שאיימה על עצם קיומו של עם-ישראל.

הגמרא במסכת מגילה (י"ד, א') מגדירה את ההצלה שעליה אומרים הלל לא רק כהצלה "ממוות לחיים" אלא גם כהצלה "מעבדות לחירות": "...ומה מעבדות לחירות אמרינן שירה (הלל), ממיתה לחיים לא כל שכן...".¹ מוטיב ההצלה "ממוות לחיים" בולט מאד בכל פרקי ההלל, להלן דוגמאות אחדות: "כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת עֵינַי מִן דְּמְעָה אֶת רַגְלִי מִדְּחַלִּי (תה' קט:ח); "אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי ה' בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים" (שם שם:ט). "יִקַּר בְּעֵינַי ה' הַמְּוֹתָה לַחֲסִידָיו" (שם שם:טו). "יִסַּר יִסְרֵינִי יְ-הוָה וְלִמּוֹת לֹא נִתְּנָנִי" (שם קיח:יח), ועוד ועוד.

על רקע כל האמור לעיל מובנת אמירת ההלל בפסח, שהרי ביציאת מצרים היתה הצלה מעבדות לחירות, וגם ממוות לחיים, שהרי בשיאה של עבדות מצרים היו בה גזרות שאיימו על עצם קיומו של עם-ישראל: "כָּל הַבֵּן הַיְלֹוֹד - הַיְאָרְה תִשְׁלִיכֶהוּ..." (שם' א:כב). גם אמירת הלל בסוכות - מועד שנקבע לזכר

2 ניסי המן והמים התחילו מייד לאחר קריעת ים סוף (שמות ט"ו-י"ז), כלומר ימים אחדים לאחר היציאה ממצרים.
3 ראו בהרחבה ספר חשמונאים א', פרקים א'-ב', וכן גם בחשמונאים ב', ובחשמונאים ד'.

* ד"ר חגי בן-ארצי, שימש בעבר כמרצה למחשבת ישראל ולהיסטוריה יהודית באוניברסיטת בר-אילן וכיום מרצה במכללת ליפשיץ בירושלים.
1 הגמרא עוסקת בהרחבה בשאלה: מדוע אין אומרים הלל בפורים? שלוש תשובות ניתנו לשאלה זו, עיינו שם (מגילה י"ד, א').

ד. גם מלחמת ששת הימים, מלחמת הישועה הגדולה, הסתיימה ימים אחדים לפני חג השבועות (ב' סיון תשכ"ז). בתוך שישה ימים הצליחה מדינת-ישראל הצעירה והקטנה (רק כ-2.5 מיליון תושבים, שלישי מיהודי ישראל היום) להביס שלוש מדינות ערביות - מצרים, ירדן וסוריה - שקמו עליה להשמדה. הגדלנו את שטח המדינה פי 4 (!), חזרנו לירושלים, ליהודה ושומרון, לבקעת הירדן, לרמת הגולן, לחבל עזה ולמרחבי סיני, שבו ניתנה תורה לעם-ישראל. בחג השבועות תשכ"ז, ימים אחדים לאחר סיום המלחמה, זכינו לחזור ולהתפלל בכותל המערבי, אחד מהכתלים של חומת הר הבית בימי הבית השני. מי מילל ומי פילל לניצחון כל כך מהיר, סוחף ומוחץ שהיה תוצאה לא רק של גבורת הלוחמים ואומץ המנהיגים אלא גם מסדרה בלתי נתפסת של ניסים, שבהם התגלתה לעינינו יד ההשגחה העליונה.⁷

ה. גם מלחמת יום הכיפורים, שבה הביסה מדינת ישראל שתי מדינות - מצרים וסוריה - שקמו עליה להשמדה, הסתיימה בחתימת הסכמי הפרדת הכוחות בערב שבועות תשל"ד. הניצחון היה מבחינה צבאית גדול אף יותר מהניצחון במלחמת ששת הימים, כיון שהצלחנו להתאושש במהירות ממכה קשה שספגנו בתחילת המלחמה ולסיימה 100 ק"מ מקהיר, בירת מצרים, ממערב לתעלת סואץ, ו-35 ק"מ מדמשק, בירת סוריה. גם הניצחון הזה היה בו לא רק מימד של גבורה אנושית אלא גם של השגחה ניסית של א-לוהי ישראל.⁸ ו. ולסיום: גם מבצע "אופרה", שבו הושמד הכור הגרעיני של עיראק, התבצע בערב חג השבועות תשמ"א. הכור הגרעיני היה אמור להיות הבסיס להשמדת מדינת ישראל, שאותה הגה והוביל נשיא עיראק, סדאם חוסיין. השמדתו איפשרה עשר שנים מאוחר יותר לאמריקאים לבלום את המתקפה של סדאם חוסיין על כוויית ולהביא בסופו של דבר להפלתו של אותו צורר היהודים. שוב ניצלנו ממוות לחיים בערב חג השבועות.

לסיכום: תפילת ההלל לפי חז"ל היא תפילת הודיה על יציאה של עם-ישראל "מעבדות לחירות" ו"ממוות לחיים". שני המימדים האלה התקיימו בימינו בעוצמה אדירה בתהליך תקומת ישראל דווקא בחג השבועות, ולכן חובה עלינו לזכרם ולהזכירם מעבר לחובת הזכירה של ניסי יציאת מצרים ומעמד הר סיני.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא

לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של

אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע

בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

אמיתית מן התרבות האלילית, הברברית והפראית, שבתוכה היה שקוע במצרים.⁴

מתן התורה הוא גם יציאה מ"מוות לחיים", שהרי בפסוקים רבים בתנ"ך התורה היא הבסיס לחיים אמיתיים וטובים, שבלעדיהם האדם הוא בבחינת מת: "כִּי לֶקַח טוֹב נִתְּתִי לָכֶם תּוֹרַתִי אֶל תַּעֲזֹבוּ" (מש' ד:ב). "עַץ חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ וְתַמְכִּיָּהּ מְאֹד" (שם ג:ח); "כִּי חַיִּים הֵם (מצוות התורה) לְמַצְאֵיהֶם... כִּי מְמוֹנוּ (מֵאֲרֵחַ צְדִיקִים) תּוֹצְאוֹת חַיִּים" (מש' ד:כ-כב). עד כאן ההסבר לתפילת הלל בשבועות, כפי שעולה מהתנ"ך ומספרות חז"ל.

בדורות האחרונים, עם תקומתו של עם ישראל בארצו, נוספו לאמירת ההלל בשבועות מימדים נוספים של הצלה "ממוות לחיים", ו"מעבדות לחרות".

א. ימים אחדים לפני שבועות (כ"ו אייר תש"ה) הסתיימה מלחמת העולם השנייה בניצחון מוחץ של בעלות הברית על המפלצת הנאצית. אומנם, במהלך השואה נרצחו שישה מיליון יהודים, אבל אלמלא הניצחון על הנאצים, האסון היה עלול להיות הרבה יותר גדול. בועידת ואנזה קבעו הנאצים ימח שמם, את היעד של השמדת 11.5 מיליון יהודים, וזה היה כבר לאחר השמדת מיליון יהודים במחצית השנייה של שנת 1941. הניצחון על הנאצים מנע מהם את השגת מטרתם: השמדת העם היהודי כולו.⁵

ב. מלחמת העצמאות

בערב חג השבועות תש"ח עמדה מדינת ישראל בפני סכנת השמדה. חמש מדינות ערב פלשו לארץ-ישראל והצליחו להתקדם עד מרכזי האוכלוסייה היהודית: ירושלים היתה נצורה ומכותרת; גם תל אביב היתה מכותרת - המצרים הגיעו עד אשדוד בדרום, הירדנים עד יהוד במזרח, והעיראקים עד ראש העין. גם הסורים והלבנונים הגיעו להישגים גדולים בגליל ובעמק הירדן. כל שבעת המבצעים של צה"ל שזה עתה הוקם לבלימת המתקפה הערבית - נכשלו כישלון חרוץ. ואז הגיע הנס הגדול - בערב חג השבועות הסכימו הערבים להפוגה של חודש ימים. ההסכמה הזאת היתה בניגוד לכל הגיון צבאי, כיון שהם היו בשיא ההצלחה והתנופה ועמדו ממש על סף הניצחון. ההפוגה איפשרה למדינת ישראל להתארגן, ובעיקר לקלוט נשק שהגיע מצ'כוסלובקיה באישורו של סטלין, צורר היהודים. (ארה"ב בנשיאותו של טרומן הטילה אמברגו על אספקת נשק לישראל, כאלה הם "ידידינו" האמריקאים). ואכן, לאחר ההפוגה הגיע המפנה, ומדינת ישראל עברה להתקפה ולניצחון.⁶ ג. בערב חג השבועות תש"ח ניצלה ירושלים, שהיתה מנותקת לחלוטין מאז הכרזת המדינה בה' באייר תש"ח. בחמישה מבצעים שנכשלו לא הצליח צה"ל לכבוש את משטרת לטרון, שחסמה את הדרך לירושלים. בנס גדול התגלתה באותם ימים דרך אלטרנטיבית שכונתה "דרך בורמה", שהכשרתה למעבר משאיות הושלמה שעות אחדות לפני כניסת ההפוגה לתוקפה. האו"ם אישר את הדרך, ולכן הותרה העברת שיירות האספקה לירושלים הנצורה. השיירה הראשונה הגיעה בערב שבועות והצילה את ירושלים לא רק מרעב ומצמא אלא גם מנפילה לידי האויב הערבי.

4 ראו בהרחבה על כך ביחזקאל ט"ז.

5 עיינו על כך בהרחבה בספרי: מגילת השואה והתקומה,

הוצאת ספריית בית-אל.

6 עיינו על כך בהרחבה בספרי: מגילת התקומה והעצמאות,

הוצאת ספריית בית-אל.

7 עיינו על כך בהרחבה בספרי: מגילת ששת הימים, הוצאת

ספריית בית-אל, במיוחד הפרק: הישועה הגדולה מן

השמים.

8 עיינו על כך בהרחבה בספרי: מגילת יום הכיפורים

ההוצאת ספריית בית-אל.